

Κυριάκος Κεντρωτής

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΩΝ
ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΠΡΩΗΝ
ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Στα κύρια χαρακτηριστικά της βαλκανικής χερσονήσου, που συνάμα αποτελούσαν διαρθρωτική συνισταμένη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων, από τη διάλυση των οποίων προέκυψαν τα βαλκανικά εθνικά κράτη, προσμετρώνται τόσο η πολυεθνικότητα όσο και η ύπαρξη διαφόρων θρησκευτικών δογμάτων. Μέσα από τη στενή εξάρτηση των βαλκανικών λαών από το κατά το μάλλον ή ήττον κοινό ιστορικό τους παρελθόν, αναδεικνύονται οι μειονότητες σε μια βασική παράμετρο διαμόρφωσης των ισορροπιών στο εσωτερικό των βαλκανικών χωρών αλλά και σε επίπεδο διαβαλκανικών σχέσεων. Ειδικά μάλιστα μετά το 1989, όταν άρχισαν να συντελούνται οι κοσμογονικές αλλαγές στο πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό σύστημα των πρώην σοσιαλιστικών χωρών της Α. Ευρώπης και σε συνδυασμό με τις πολεμικές συγκρούσεις σε εθνική και θρησκευτική βάση στη μεταπολεμική ενιαία ομοσπονδιακή Γιουγκοσλαβία, τα μειονοτικά ζητήματα συμβάλλουν αποφασιστικά στο να καθίσταται ακόμα πιο περίπλοκη η πολιτική εικόνα της βαλκανικής χερσονήσου.

Με αφετηρία τις αλλαγές που λαμβάνουν χώρα στο πολιτικό σκηνικό των παλαιών και νέων χωρών στα Βαλκάνια σε άμεση συσχέτιση με την προσπάθεια των κοινωνιών τους να ανταποκριθούν στις ανάγκες και τις απαιτήσεις του κοινοβουλευτικού συστήματος μέσα από την υιοθέτηση νέων συνταγμάτων, δημιουργείται ήδη το πλαίσιο μιας πρώτης καταγραφής και αξιολόγησης όλων εκείνων των μέτρων και διατάξεων σε συνταγματικό επίπεδο που αφορούν τις διάφορες μειονοτικές ομάδες που συναρτώνται ως επί το πλείστον με την ιστορία και την πολιτική που ακολουθεί κάθε χώρα σε πρακτικό επίπεδο.

1. ΑΛΒΑΝΙΑ

Αμέσως μετά τη διεξαγωγή των πρώτων ελεύθερων εκλογών σε δύο γύρους στις 31 Μαρτίου / 7 Απριλίου 1991 ψηφίστηκε από την Εθνοσυνέλευση της Αλβανίας (Kuvendi Popullor) στις 29.4.1991 ένας προσωρινός συνταγμα-

τικός νόμος¹ που έθετε ουσιαστικά εκτός ισχύος το τελευταίο σύνταγμα της 28.12.1976 (άρθρο 45) της περιόδου της κομμουνιστικής διακυβέρνησης της χώρας. Στο άρθρο 4 του προσωρινού συνταγματικού νόμου αναφέρεται συγκεκριμένα για τις μειονότητες: «Η Δημοκρατία της Αλβανίας αναγνωρίζει και εγγυάται όλα εκείνα τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα και τις ελευθερίες για τις εθνικές μειονότητες που έχουν επικυρωθεί στις διεθνείς συνθήκες»².

Το άρθρο 26 στο κεφάλαιο «Περί των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών», που συνιστά ιδιαίτερο τμήμα του προσωρινού συνταγματικού νόμου, προβλέπει για τις μειονότητες τα ακόλουθα: «Τα πρόσωπα που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες έχουν το δικαίωμα της έκφρασης των βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών χωρίς καμία διάκριση και ισότιμα έναντι του νόμου. Έχουν το δικαίωμα να εκφράσουν, να διατηρήσουν και να αναπτύξουν ελεύθερα την εθνική, πολιτιστική, θρησκευτική και γλωσσική τους ταυτότητα, να διδάσκουν και να μαθαίνουν τη μητρική τους γλώσσα καθώς επίσης να συμμετέχουν σε οργανώσεις και ενώσεις για την προστασία των συμφερόντων τους και της ταυτότητάς τους. Η εθνικότητα θα πρέπει να ορίζεται με βάση τους αποδεκτούς διεθνείς κανόνες»³.

Σύμφωνα με την αλβανική αντίληψη περί μειονοτήτων, όπως αυτή διαμορφώθηκε καθόλη την περίοδο από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου με την ανάληψη της εξουσίας από τους κομμουνιστές μέχρι και σήμερα, το αλβανικό κράτος ουσιαστικά αναγνωρίζει ως εθνική μειονότητα μόνο τους Έλληνες. Σύμφωνα με την τελευταία επίσημη απογραφή στις 2.4.1989 καταχωρήθηκαν ονομαστικά ως εθνικές μειονότητες μόνο οι Έλληνες και οι Σλάβοι (Σέρβοι, Μαυροβούνιοι και «Μακεδόνες»). Στους Τσιγγάνους (Ρομ), τους Αρωμούνους (Βλάχους) και τους Εβραίους δεν γίνεται καμία συγκεκριμένη αναφορά.

Σύμφωνα με τις επίσημες απογραφές του 1979 και 1989, η εθνολογική σύσταση της Αλβανίας παρουσιάζει την ακόλουθη εικόνα:

1. Στις 6 Νοεμβρίου 1994 διεξήχθη στην Αλβανία δημοψήφισμα για την έγκριση ή μη του τελικού κειμένου του αλβανικού συντάγματος. Επειδή όμως τελικά ο αλβανικός λαός δεν το ενέκρινε, γι' αυτό και στο παρόν άρθρο θίγονται οι διατάξεις περί μειονοτήτων του προσωρινού συνταγματικού νόμου της 29.4.1991.

2. Βλ. μετάφραση του γερμανικού κειμένου στα έργα: Ch. Höker-Weyand, «Regierungssystem», στο συλλογικό έργο *Albanien*, εκδ. K.-D. Grothusen, Göttingen 1993, σ. 163· M. Schmidt-Neke (Hrsg), *Die albanische Übergangsverfassung. Gesetz über die wichtigsten Verfassungsbestimmungen vom 29. April 1991 mit Novellierungen*, München/Hamburg 1992, σ. 4.

3. Βλ. μετάφραση του αγγλικού κειμένου στο περιοδικό *Human Rights Law Journal*, τ. 14, αρ. 11-12, (Στρασβούργο, 31.12.1993), σ. 434.

Εθνικές ομάδες	1979	1989
Αλβανοί	2.539.913 (97,1%)	3.117.601 (97,9%)
Έλληνες	49.307 (1,9%)	58.758 (2,4%)
Σλάβοι	4.163 (0,2%)	4.797 (0,2%)
Λοιποί	1.217 (0,1%)	1.262 (0,1%)
Σύνολο	2.594.600	3.182.418

Πηγή: W. Höpken, «Erste Ergebnisse der Bevölkerungszählung in Albanien», *Südosteuropa* (Μόναχο, 9/1989), σ. 544.

Κατά τις πρώτες εκλογές που διεξήχθησαν στην Αλβανία στις 31 Μαρτίου / 7 Απριλίου 1991, μόνο η οργάνωση της ελληνικής μειονότητας, η «ΟΜΟΝΟΙΑ»⁴, κατάφερε να αντιπροσωπευθεί στο αλβανικό κοινοβούλιο, αν και στους εκπροσώπους της επιτράπη να θέσουν υποψηφιότητα μόνο στην αναγνωρισμένη μειονοτική ζώνη (Αργυροκάστρο και Άγιοι Σαράντα, εκτός των ομωνύμων πόλεων), όπου και εξέλεξε πέντε βουλευτές. Οι δύο από αυτούς εξελέγησαν στην εκλογική περιφέρεια του Αργυροκάστρου και οι υπόλοιποι τρεις στην εκλογική περιφέρεια των Αγίων Σαράντα. Το ποσοστό που συγκέντρωσε η «ΟΜΟΝΟΙΑ» σε όλη την επικράτεια ήταν 0,73% των ψήφων (13.538 ψήφοι). Στις δεύτερες κοινοβουλευτικές εκλογές στις 22 Μαρτίου 1992, η ελληνική μειονότητα εκπροσωπήθηκε από την «Ένωση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» —αφού η αλβανική κυβέρνηση προσπάθησε να απαγορεύσει με τον εκλογικό νόμο 7556/1992⁵ την ίδρυση και λειτουργία κομμάτων σε εθνική, φυλετική ή θρησκευτική βάση, συνδέοντας ιδιαίτερα μάλιστα την «ΟΜΟΝΟΙΑ» με αλτρωτικούς σκοπούς εναντίον της κυριαρχίας του αλβανικού κράτους— και εξέλεξε δύο βουλευτές (38,10% στην περιφέρεια Αργυροκάστρου και 50,83% στην περιφέρεια των Αγίων Σαράντα).

2. ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Στις 12 Ιουλίου 1991 η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση της Βουλγαρίας (*Veliko Säbranje*), που προήλθε από τις πρώτες ελεύθερες κοινοβουλευτικές εκλογές της μετα-κομμουνιστικής περιόδου στις 10/17 Ιουνίου 1990, ψήφισε το κείμενο του νέου συνταγματικού χάρτη της χώρας. Η Βουλγαρία ήταν η πρώτη

4. K. Kentrotis, «Der Verlauf der griechisch - albanischen Beziehungen nach dem Zweiten Weltkrieg und die Frage der muslimischen Tschamen», *Balkan Studies* (Θεσσαλονίκη 34/2, 1993), σ. 283 κ. εξ.

5. Βλ. περισσότερες λεπτομέρειες για τις δεύτερες εκλογές στην Αλβανία, Greek Helsinki Committee for Human Rights, «Albania. Report on Parliamentary Elections of 22.3.1992 and the political Rights of the Greek Minority», *Balkan Studies* (Θεσσαλονίκη 34/1, 1993), σ. 158 κ.εξ.

χώρα του πρώην Συμφώνου της Βαρσοβίας που απέκτησε νέο σύνταγμα⁶. Στο συνταγματικό χάρτη της μετα-κομμουνιστικής Βουλγαρίας και παρά τις πιέσεις των βουλευτών του κόμματος που εκφράζει κατά κύριο λόγο τους μουσουλμάνους της χώρας, την «Κίνηση για Δικαιώματα και Ελευθερίες» (Dvizhenie za Pravi i Svobodi) και σε αντίθεση με τα υπόλοιπα νέα συντάγματα των πρώην σοσιαλιστικών χωρών, δεν γίνεται καμία ονομαστική αναφορά στις μειονοτικές ομάδες που ζουν στη Βουλγαρία. Μάλιστα με το άρθρο 11 § 4 απαγορεύεται η ίδρυση πολιτικών κομμάτων σε εθνική, φυλετική ή θρησκευτική βάση. Άλλα άρθρα του συντάγματος που σχετίζονται είτε άμεσα είτε έμμεσα με μειονότητες, αλλά που στην ουσία αποτελούν υποχρεώσεις ή και απαγορεύσεις προς τους ανήκοντες σε μειονοτικές ομάδες, είναι τα ακόλουθα:

Άρθρο 2 § 1: «Η Δημοκρατία της Βουλγαρίας είναι ένα ενιαίο κράτος με τοπική αυτοδιοίκηση, εντός της οποίας δεν επιτρέπεται ο σχηματισμός αυτόνομων περιοχών».

Άρθρο 2 § 2: «Η εδαφική ακεραιότητα της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας είναι απαραβίαστη».

Άρθρο 3: «Η βουλγαρική γλώσσα είναι η επίσημη γλώσσα της Δημοκρατίας».

Άρθρο 6 § 2: «Όλοι οι πολίτες είναι ίσοι έναντι του νόμου. Δεν υφίστανται προνόμια ή δικαιώματα με βάση τη φυλή, την εθνικότητα, την εθνική αυτοσυνείδηση, τη θρησκεία...».

Άρθρο 12 § 2: «Ενώσεις των πολιτών, συμπεριλαμβανομένων των συνδικάτων, δεν επιτρέπεται να έχουν πολιτικούς σκοπούς και να αναπτύσσουν πολιτική δραστηριότητα, κάτι που επιτρέπεται μόνο στα πολιτικά κόμματα».

Άρθρο 13 § 1: «Οι θρησκείες είναι ελεύθερες».

Άρθρο 13 § 3: «Το δόγμα της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας είναι η παραδοσιακή θρησκεία στη Δημοκρατία της Βουλγαρίας».

Στο κεφάλαιο 2 του συντάγματος περί «των βασικών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των πολιτών» αναφέρονται στο άρθρο 36 για τη βουλγαρική γλώσσα τα εξής: § 1: «Η εκμάθηση και η χρήση της βουλγαρικής γλώσσας συνιστούν για το βούλγαρο πολίτη δικαίωμα και υποχρέωση». § 2: «Οι πολίτες, για τους οποίους η βουλγαρική γλώσσα δεν είναι μητρική, έχουν το δικαίωμα, παράλληλα με την υποχρεωτική εκμάθηση της βουλγαρικής γλώσσας, να μαθαίνουν και να χρησιμοποιούν τη μητρική τους γλώσσα». Στο ίδιο κεφάλαιο και συγκεκριμένα στο άρθρο 44 § 1 παρέχεται γενικά η ελευθερία ίδρυσης οργανώσεων, αλλά στην § 2 του ίδιου άρθρου απαγορεύεται η ίδρυση

6. *Därzhaven Vestnik*, 56 (13.7.1991): *Report on Eastern Europe* (Μόναχο, 16.8.1991).

οργανώσεων που αποσκοπούν στη διαίρεση της χώρας και του έθνους. Στο άρθρο 53 § 5 παρέχεται η ελευθερία στους πολίτες και τις οργανώσεις να ιδρύουν σχολεία και στο άρθρο 54 § 1 γίνεται αναφορά στην προστασία και την ανάπτυξη της πολιτιστικής ταυτότητας των πολιτών που σχετίζεται με τον εθνικό τους αυτοπροσδιορισμό.

Η κυρίαρχη μειονοτική ομάδα στη Βουλγαρία είναι οι Μουσουλμάνοι που διακρίνονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες, δηλ. τους Τούρκους, τους Πομάκους και τους Τσιγγάνους (Ρομ). Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται το φαινόμενο να θεωρούνται όλοι οι Μουσουλμάνοι ως Τούρκοι. Ιδιαίτερα οξυμένο παρουσιάζεται το ζήτημα με τα κριτήρια ένταξης των Πομάκων και των Τσιγγάνων στην κατηγορία των Τούρκων.

Τα τελευταία δημοσιευμένα επίσημα αποτελέσματα απογραφών αφορούσαν τα έτη 1956 και 1965 και ήταν τα ακόλουθα:

Εθνικές ομάδες	1956	%	1965	%
Βούλγαροι	6.506.541	85,46	7.231.243	87,89
Τούρκοι	656.025	8,62	780.928	9,49
«Μακεδόνες»	187.789	2,47	9.632	0,12
Ρομ	197.865	2,60	148.874	1,81
Αρμένιοι	21.954	0,29	20.282	0,25
Ρώσοι	10.551	0,14	10.815	0,13
Έλληνες	7.437	0,10	8.241	0,10
Εβραίοι	6.027	0,08	5.108	0,06
Ρουμάνοι	3.749	0,05	763	0,01
Τάταροι	5.993	0,08	6.430	0,08
Γερμανοί	747	0,01	795	0,01
Σέρβοι	484	0,01	577	0,01
Τσέχοι	1.199	0,02	1.012	0,01
Λοιποί Σλάβοι	1.100	0,01	974	0,01
Αλβανοί	1.105	0,01	503	0,01
Ούγγροι	671	0,01	583	0,01
Σαρακατσάνοι	2.085	0,03	1.106	0,01

Πηγή: S. Troebst, «Nationale Minderheiten», στο συλλογικό έργο *Bulgarien*, εκδ. K.-D. Grothusen, Göttingen 1990, σ. 475· K. Κεντρωτής, «Βουλγαρία», στο Θ. Βερέμης (επιμ.), *Βαλκάνια. Από το διπολισμό στη νέα εποχή*, Αθήνα 1994, σ. 325-348. Ανεπίσημα στοιχεία για την αριθμητική δύναμη των διαφόρων μειονοτικών ομάδων στη Βουλγαρία περιέχονται στον: H. Poulton, *The Balkans-Minorities and States in conflict*, Λονδίνο 1991, σ. 105-171.

Με βάση τα πρώτα αποτελέσματα από την τελευταία γενική απογραφή πληθυσμού που διεξήχθη από 4 έως 14 Δεκεμβρίου 1992 (με κριτήρια την εθνική συνείδηση, τη θρησκεία και τη γλώσσα), προκύπτει η ακόλουθη εικόνα:

<i>Εθνικές ομάδες</i>	<i>Αριθμός</i>	<i>%</i>
Βούλγαροι	7.271.185	85,67
Τούρκοι	800.052	9,43
Τσιγγάνοι/ Ρομ	313.396	3,69
Ρώσοι	17.139	0,20
Αρμένιοι	13.677	0,16
Βλάχοι	5.169	0,06
Σαρακατσάνοι	5.144	0,06
Έλληνες	4.930	0,06
Τάταροι	4.515	0,05
Εβραίοι	3.461	0,04
Αλβανοί	3.197	0,04
Ρουμάνοι	2.491	0,03
Ουκρανοί	1.864	0,02
Γκαγκαούζοι	1.478	0,02
Γερμανοί	879	0,01
Υπόλοιποι	30.269	0,36
Άγνωστοι	8.481	0,10
Σύνολο	8.487.327	100,0

Πηγή: B. Gjuzev, «Die Minderheiten in Bulgarien unter Berücksichtigung der letzten Volkszählung vom Dezember 1992», *Südosteuropa* (Μόναχο, 6-7/1994), σ. 362.

Στις μέχρι σήμερα δύο φορές διεξαχθείσες εκλογές στη μετα-κομμουνιστική Βουλγαρία, και συγκεκριμένα στις 10/17 Ιουνίου 1990 και στις 13 Οκτωβρίου 1991, είναι χαρακτηριστική η περίπτωση του μειονοτικού κόμματος της «Κίνησης για Δικαιώματα και Ελευθερίες», που με τους 23 και 24 βουλευτές που εξέλεξε αντίστοιχα στις δύο εκλογές ρυθμίζει αποφασιστικά το βουλγαρικό πολιτικό σκηνικό σε σχέση με ό,τι συμβαίνει με άλλα αντίστοιχα μειονοτικά κόμματα στις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες⁷.

Αναφορικά με τις μειονότητες και τα συλλογικά μειονοτικά δικαιώματα

7. K. Kentrotis, «Parteien und Gewerkschaften in Bulgarien nach dem Sturz Zhivkovs (1989-1991)», *Balkan Studies* (Θεσσαλονίκη, 33/1,1992), σ. 155-166.

στη Βουλγαρία⁸, το συνταγματικό αποτέλεσμα δεν παρουσιάζεται ως το ιδανικότερο, τα δε θετικά σημεία είναι μετρημένα κατά κύριο λόγο μέσα στα πλαίσια των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών του συντάγματος (άρθρα 6 § 2 και 54 § 1), αφού τόσο το «Σοσιαλιστικό Κόμμα Βουλγαρίας» (*Bългар-ska Socialisticheska Partija*) όσο και η «Ένωση Δημοκρατικών Δυνάμεων» (*Sǎjuz na Demokratichnite Sili*) δεν θέλησαν να προχωρήσουν σε κάποιο μακροχρόνιο, προοδευτικό διακανονισμό του ζητήματος, περιοριζόμενα σχεδόν αποκλειστικά στον «επίκαιρο» χαρακτήρα των επικείμενων τότε εκλογών (13 Οκτωβρίου 1991).

3. ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Με ένα δημοψήφισμα στις 8 Δεκεμβρίου 1991 εγκρίθηκε από το ρουμανικό λαό το νέο σύνταγμα της χώρας, που το κοινοβούλιο είχε ψηφίσει στις 21 Νοεμβρίου 1991.

Σύμφωνα με τις επίσημες απογραφές του 1977 και 1992, η εθνολογική σύσταση της Ρουμανίας παρουσιάζει την ακόλουθη εικόνα:

<i>Εθνικές ομάδες</i>	<i>1977</i>	<i>%</i>	<i>1992</i>	<i>%</i>
Ρουμάνοι	18.999.565	88,1	20.352.980	89,4
Ούγγροι	1.713.928	7,9	1.620.199	7,1
Τσιγγάνοι	227.398	1,1	409.723	1,8
Γερμανοί	359.109	1,7	119.436	0,5
Ουκρανοί	55.510	0,3	66.833	0,3
Ρώσοι	32.696	0,2	38.688	0,2
Τούρκοι	23.422	0,1	29.533	0,1
Σέρβοι	34.429	0,2	29.080	0,1
Τάταροι	23.369	0,1	24.649	0,1
Σλοβάκοι	21.286	0,1	20.672	0,1
Βούλγαροι	10.372	0,1	9.935	
Εβραίοι	24.667	0,1	9.107	
Τσέχοι	7.683		5.800	
Πολωνοί	4.641		4.247	
Κροάτες	7.500		4.180	
Έλληνες	6.262		3.897	

8. S. Troebst, «Nationalismus als Demokratisierungshemmnis in Bulgarien. Von der Verfassungsdiskussion zur Präsidentschaftswahl, (Mai 1991-Januar 1992)», *Südosteuropa* (Μόναχο, 3-4/1992), σ. 201 κ. εξ.

Αρμένιοι	2.342	2.023
Λοιποί	5.279	8.420
Άγνωστοι	452	1.047
Σύνολο	21.560.010	22.760.449

Πηγή: G. Seewann, «Die Ethnostruktur der Länder Südosteuropas aufgrund der beiden letzten Volkszählungen im Zeitraum 1977-1992», *Südosteuropa* (Μόναχο, 1/1993), σ. 81.

Με βάση το σύνταγμα του 1991, η Ρουμανία θεωρείται εθνικό κράτος (άρθρο 1 § 1). Το άρθρο 4 § 2 ορίζει μεταξύ των άλλων τη Ρουμανία ως την κοινή και αδιαίρετη πατρίδα όλων των πολιτών της ανεξαρτήτως φυλής, εθνικότητας, εθνικής καταγωγής, γλώσσας και θρησκείας. Στο άρθρο 6 του συντάγματος αναφέρεται συγκεκριμένα: «1. Το κράτος αναγνωρίζει και εγγυάται σε κάθε πρόσωπο που ανήκει σε μια εθνική μειονότητα το δικαίωμα στη διατήρηση, εξέλιξη και έκφραση της εθνικής, πολιτιστικής, γλωσσικής και θρησκευτικής ταυτότητας. 2. Τα προστατευτικά μέτρα που λαμβάνονται από το ρουμανικό κράτος για τη διατήρηση, εξέλιξη και έκφραση της ταυτότητας των εθνικών μειονοτήτων θα πρέπει να συμμορφώνονται με τις αρχές της ισότητας και της μη-διάκρισης που αναφέρονται στους άλλους ρουμάνους πολίτες».

Το άρθρο 32 § 3.1 εγγυάται στις εθνικές μειονότητες το δικαίωμα να μαθαίνουν τη μητρική τους γλώσσα και να τη διδάσκουν, όμως αυτά τα δικαιώματα ισχύουν υπό την επιφύλαξη του συντάγματος (άρθρο 32 § 3.2).

Υπό την ίδια συνταγματική επιφύλαξη τίθενται και οι διατάξεις του άρθρου 59 § 2 σχετικά με την εκπροσώπηση των εθνικών μειονοτήτων με ένα βουλευτή για όλες εκείνες τις οργανώσεις των μειονοτήτων που δεν συγκροτούν τον απαραίτητο αριθμό ψήφων στις εκλογές. Τόσο κατά τις εκλογές της 20ής Μαΐου 1990 όσο και κατά τις εκλογές της 27ης Σεπτεμβρίου 1992 δεκατρία μειονοτικά κόμματα⁹ εξέλεξαν από ένα βουλευτή στη Βουλή των Αντιπροσώπων. Μόνο ένα κόμμα, «η Δημοκρατική Ένωση των Ούγγρων της Ρουμανίας» (UDUR), ξεπέρασε το εκλογικό όριο του 3% και εξέλεξε 29 βουλευτές στις πρώτες εκλογές και 27 στις δεύτερες εκλογές για τη Βουλή

9. Συγκεκριμένα αυτά τα κόμματα ήταν τα εξής: «Η Ένωση των Αρμενίων της Ρουμανίας», «η Ένωση των Βουλγάρων του Μπανάτ», «το Γερμανικό Δημοκρατικό Φόρουμ», «η Ένωση των Ελλήνων της Ρουμανίας», «η ιταλική κοινότητα της Ρουμανίας», «η κοινότητα των Λιτοβάνων της Ρουμανίας», «η Ένωση των Πολωνών της Ρουμανίας», «η Δημοκρατική Ένωση των Ρομ», «η Δημοκρατική Ένωση των Σέρβων», «η Ένωση των Σλοβάκων και των Τσέχων της Ρουμανίας», «η Δημοκρατική Ένωση των Μουσουλμάνων Τούρκων», «η Δημοκρατική Ένωση των Τούρκων της Ρουμανίας» και «η Ένωση των Ουκρανών της Ρουμανίας».

των Αντιπροσώπων και 12 γερουσιαστές και τις δύο φορές για τη Γερουσία.

Με βάση το άρθρο 127 § 2, όσοι πολίτες ανήκουν σε μια μειονότητα και δεν μιλούν ή δεν καταλαβαίνουν τη ρουμανική γλώσσα έχουν το δικαίωμα της χρησιμοποίησης μεταφραστή στα δικαστήρια.

Οι αντιδράσεις των εκπροσώπων της ουγγρικής μειονότητας ήταν ιδιαίτερα έντονες εναντίον της ψήφισης και αποδοχής του νέου συντάγματος. Παραδόξως οι εκπρόσωποι των μικρότερων μειονοτικών ομάδων ψήφισαν υπέρ της αποδοχής του νέου συντάγματος. Σύμφωνα με τον Πρόεδρο του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Ρουμανίας Vasile Gionea¹⁰, το νέο σύνταγμα της χώρας αναφορικά με τα δικαιώματα των εθνικών μειονοτήτων ανταποκρίνεται κατά τον καλύτερο τρόπο στις σύγχρονες αντιλήψεις περί προστασίας των δικαιωμάτων εθνικών μειονοτικών ομάδων. Συγκριτικά μάλιστα, σύμφωνα με την άποψή του, το ρουμανικό σύνταγμα υπερτερεί κατά πολύ της χάρτας της Κοπεγχάγης της ΔΑΣΕ του 1990, κυρίως σε ό,τι αφορά την εκμάθηση και τη χρησιμοποίηση των μειονοτικών γλωσσών καθώς επίσης και της δυνατότητας να αντιπροσωπεύονται οι μειονότητες στο εθνικό κοινοβούλιο της Ρουμανίας (γεγονός πρωτόγνωρο και για τα δυτικά συντάγματα).

Συμπερασματικά, το σύνταγμα της Ρουμανίας δεν επιλύει το μειονοτικό ζήτημα της χώρας, αλλά αντίθετα επιτείνει την όλη προβληματική. Μάλιστα, παρά τις προηγηθείσες της ψήφισης του νέου συντάγματος υποσχέσεις του Προέδρου Ιλιέσκου για μια οριστική επίλυση του μειονοτικού ζητήματος και παρότι ακόμα το σχέδιο συντάγματος του Ιουνίου του 1991 ήταν πολύ πιο γενναιόδωρο έναντι των μειονοτήτων, το τελικό αποτέλεσμα του σημερινού συνταγματικού χάρτη δεν παρουσιάζεται για τις ενδιαφερόμενες μειονοτικές ομάδες ιδιαίτερα ικανοποιητικό.

4. Ο.Δ. ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ

Το Κοινοβούλιο της Ο.Δ. της Γιουγκοσλαβίας (Δημοκρατία της Σερβίας με τις Επαρχίες της Βοϊβοντίνας και του Κοσσυφοπεδίου και τη Δημοκρατία του Μαυροβουνίου) ψήφισε στις 27 Απριλίου 1992 τόσο την ανακήρυξη της λεγόμενης «νέας, τρίτης ή μικρής» Γιουγκοσλαβίας ως κυρίαρχου ομοσπονδιακού κράτους όσο και το νέο σύνταγμα της χώρας. Το σύνταγμα αποτελείται από 144 άρθρα και περιλαμβάνει τις ακόλουθες ρυθμίσεις για τις μειονότητες:

Στο άρθρο 11 των βασικών διατάξεων γίνεται η πρώτη αναφορά στις

10. V. Gionea, «La nouvelle Constitution de la Roumanie, garantie de l'État de droit et démocratique», *Revue Roumaine d'Études Internationales* (Βουκουρέστι, 27/1-2, 1993), σ. 79-89.

μειονότητες: «Η Ο.Δ. της Γιουγκοσλαβίας θα αναγνωρίζει και θα εγγυάται τα δικαιώματα των εθνικών μειονοτήτων στο να διατηρούν, να καλλιεργούν και να εκφράζουν τα εθνικά, πολιτιστικά, γλωσσικά και άλλα χαρακτηριστικά τους καθώς και στο να χρησιμοποιούν τα εθνικά τους σύμβολα σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο».

Με το άρθρο 15 § 2 και σε συνδυασμό με το άρθρο 45 του κεφαλαίου των ελευθεριών, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του ανθρώπου και των πολιτών, προβλέπεται στις περιοχές διαβίωσης εθνικών μειονοτήτων η επίσημη χρήση της γλώσσας τους σε προφορικό και γραπτό επίπεδο με τρόπο που ορίζεται με νόμο. (Με το άρθρο 49 επιτρέπεται η χρήση της μητρικής γλώσσας του καθενός στις νομικές υποθέσεις).

Με το άρθρο 46 προβλέπεται η δυνατότητα να μορφώνονται τα μέλη των εθνικών μειονοτήτων στη μητρική τους γλώσσα, η οποία επίσης θα μπορεί να χρησιμοποιείται στα ΜΜΕ.

Με το άρθρο 47 παρέχεται το δικαίωμα σε μέλη εθνικών μειονοτήτων να ιδρύουν εκπαιδευτικούς και πολιτιστικούς συλλόγους ή οργανώσεις σύμφωνα με το νόμο, που θα χρηματοδοτούνται από τις εισφορές των μελών αλλά και που θα μπορούν να λαμβάνουν ενίσχυση από το κράτος.

Το άρθρο 48 επεκτείνει τα δικαιώματα του άρθρου 47 παρέχοντας το δικαίωμα στα μέλη των εθνικών μειονοτήτων να διατηρούν ελεύθερα σχέσεις με ομοεθνείς τους στο εξωτερικό και να συμμετέχουν σε μη-κυβερνητικές οργανώσεις, αποφεύγοντας όμως να είναι αυτές οι σχέσεις επιζήμιες για την Ο.Δ. της Γιουγκοσλαβίας ή για ένα κράτος-μέλος της.

Σύμφωνα με τις επίσημες απογραφές του 1981 και 1991, η εθνολογική σύσταση της Ο.Δ. της Γιουγκοσλαβίας παρουσιάζει την ακόλουθη εικόνα:

<i>Εθνικές ομάδες</i>	<i>1981</i>	<i>%</i>	<i>1991</i>	<i>%</i>
Σέρβοι	8.140.507	36,3	8.526.872	36,2
Κροάτες	4.428.043	19,7	4.636.700	19,7
Μουσουλμάνοι	1.999.890	8,9	2.353.002	10,0
Αλβανοί	1.730.878	7,7	2.178.393	9,3
Σλοβένοι	1.753.571	7,8	1.760.460	7,5
«Μακεδόνες»	1.341.598	6,0	1.372.272	5,8
Γιουγκοσλάβοι	1.209.024	5,4	710.394	3,0
Μαυροβούνιοι	579.043	2,6	539.262	2,3
Ούγγροι	426.867	1,9	378.997	1,6
Λοιποί/Άγνωστοι	818.174	3,7	1.070.878	4,6

Πηγή: G. Seewann, «Die Ethnostruktur der Länder Südosteuropas aufgrund der beiden letzten Volkszählungen im Zeitraum 1977-1992», *Südosteu-*

gora (Μόναχο, 1/1993), σ. 78· R. Petrović, «The national composition of Yugoslavia's population, 1991», *Yugoslav Survey* (Βελιγράδι, 32/1992), σ. 12.

5. ΚΡΟΑΤΙΑ

Μετά τις πρώτες ελεύθερες κοινοβουλευτικές εκλογές το Μάιο του 1990, η Εθνοσυνέλευση που συγκροτήθηκε (Hrvatski Sabor) προχώρησε αμέσως στην ψήφιση ενός νέου συντάγματος στις 22 Δεκεμβρίου 1990. Στις 19 Μαΐου 1991 ο λαός της Κροατίας αποφάσισε με συντριπτική πλειοψηφία (93,24%) την ανακήρυξη μιας κυρίαρχης και ανεξάρτητης Δημοκρατίας της Κροατίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο του συντάγματος (Ιστορικές βάσεις) αναφέρεται χαρακτηριστικά για τις μειονότητες ότι «...η Δημοκρατία της Κροατίας καθιερώνεται εφεξής ως το εθνικό κράτος του κροατικού έθνους και ως το κράτος των μελών των άλλων εθνών και μειονοτήτων που είναι πολίτες: Σέρβοι, Μουσουλμάνοι, Σλοβένοι, Τσέχοι, Σλοβάκοι, Ιταλοί, Ούγγροι, Εβραίοι και άλλοι, στους οποίους εγγυάται την ισότητα με τους πολίτες της κροατικής εθνικότητας και την πραγματοποίηση των εθνικών δικαιών σύμφωνα με τις δημοκρατικές κατευθύνσεις του ΟΗΕ και των χωρών του ελεύθερου κόσμου...».

Στο κεφάλαιο III (Βασικές ελευθερίες και δικαιώματα των ανθρώπων και πολιτών) και συγκεκριμένα στο άρθρο 15 (σε άμεση σύνδεση με τα άρθρα 3 και 14) εμπεριέχεται ουσιαστικά η μοναδική συνταγματική πρόβλεψη για την προστασία των μειονοτήτων. Το πλήρες κείμενο αυτού του άρθρου είναι το εξής: «Τα μέλη όλων των εθνοτήτων και μειονοτήτων θα έχουν ίσα δικαιώματα στη Δημοκρατία της Κροατίας. Η Δημοκρατία της Κροατίας θα εγγυάται στα μέλη όλων των εθνοτήτων και μειονοτήτων την ελευθερία έκφρασης της εθνικότητάς τους, την ελευθερία να χρησιμοποιούν τη γλώσσα και τη γραφή, και την πολιτιστική αυτονομία».

Στις ιδιαιτερότητες της Δημοκρατίας της Κροατίας προσμετράται και το γεγονός ότι το Κοινοβούλιο της Δημοκρατίας ψήφισε δύο ξεχωριστούς νόμους για τις εθνότητες και μειονότητες που ζουν στην επικράτειά της. Στις 25 Ιουνίου 1991 ψηφίστηκε ο «καταστατικός χάρτης των δικαιωμάτων των Σέρβων και των άλλων εθνοτήτων στη Δημοκρατία της Κροατίας» και στις 4 Δεκεμβρίου 1991 ψηφίστηκε ο «συνταγματικός νόμος για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ελευθερίες των εθνικών (national) και εθνοτικών (ethnic) κοινοτήτων (communities) ή μειονοτήτων στη Δημοκρατία της Κροατίας».

Ο «καταστατικός χάρτης των δικαιωμάτων των Σέρβων και των άλλων εθνοτήτων στη Δημοκρατία της Κροατίας» αποτελεί μια γενική διακήρυξη (σε άμεση σύνδεση με τις ιστορικές βάσεις του συντάγματος της Δημοκρατίας

της Κροατίας, τη διακήρυξη του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα του 1948, το τελικό κείμενο της ΔΑΣΕ στην Κοπεγχάγη το 1990 για την ανθρωπινή διάσταση και τη Χάρτα των Παρισίων του 1990) προστασίας των ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων και ελευθεριών των Σέρβων και των άλλων εθνοτήτων της Κροατίας σε πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο.

Ο «συνταγματικός νόμος για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ελευθερίες των εθνικών (national) και εθνοτικών (ethnic) ή μειονοτικών κοινοτήτων (communities) στη Δημοκρατία της Κροατίας» αναφέρει στην εισαγωγή του ότι συνδέεται άμεσα με τις προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της διάσκεψης της Χάγης για τη Γιουγκοσλαβία. Περιλαμβάνει 65 άρθρα που διακρίνονται σε δέκα κεφάλαια.

Το πρώτο κεφάλαιο (βασικές διατάξεις, άρθρο 1) αναφέρεται λεπτομερώς σε όλα εκείνα τα κείμενα που στηρίζεται ο συγκεκριμένος συνταγματικός νόμος προκειμένου να ρυθμιστούν τα ζητήματα των μειονοτήτων στην Κροατία (σύνταγμα Δημοκρατίας της Κροατίας, γενικές αρχές του Χάρτη του ΟΗΕ, διακήρυξη ανθρωπίνων δικαιωμάτων του ΟΗΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης, κείμενα ΔΑΣΕ).

Το δεύτερο κεφάλαιο (ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες, άρθρα 2-4) περιλαμβάνει αναλυτικά όλες εκείνες τις ανθρωπίνες ελευθερίες σε προσωπικό και συλλογικό επίπεδο, και αναφέρεται στις σχέσεις των εθνικών ομάδων με το κράτος και μεταξύ τους σε άμεση διασύνδεση με τα αντίστοιχα άρθρα του συντάγματος.

Το τρίτο κεφάλαιο (πολιτιστική αυτονομία και άλλα δικαιώματα των εθνικών και εθνοτικών ομάδων ή μειονοτήτων, άρθρα 5-17) καθορίζει τις λεπτομέρειες της πολιτιστικής και εκπαιδευτικής αυτονομίας όλων των μειονοτικών ομάδων στην Κροατία σε κρατικό και τοπικό επίπεδο.

Το τέταρτο κεφάλαιο (αναλογική συμμετοχή στα αντιπροσωπευτικά και άλλα σώματα, άρθρα 18-20) περιέχει τις προϋποθέσεις εκείνες για την εκπροσώπηση των μειονοτήτων στο κοινοβούλιο, την κυβέρνηση και το Ανώτατο Δικαστήριο (μόνο οι ομάδες εκείνες που αποτελούν το 8% και πλέον του συνολικού πληθυσμού της χώρας μπορούν να εκπροσωπούνται, ενώ κάτω από 8% έχουν το δικαίωμα να εκλέξουν συνολικά 5 αντιπροσώπους για το κοινοβούλιο της Κροατίας) καθώς και στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Στο πέμπτο κεφάλαιο (περιφέρειες με καθεστώς αυτοδιοίκησης/αυτονομίας, άρθρα 21-51) γίνεται λεπτομερής αναφορά και ρύθμιση του καθεστώτος αυτοδιοίκησης/αυτονομίας ορισμένων περιοχών της Δημοκρατίας της Κροατίας όπου τα μέλη μιας μειονοτικής ομάδας συνθέτουν το μισό και

πλέον του τοπικού πληθυσμού.

Στο έκτο κεφάλαιο (περιουσία και χρηματοδότηση των περιοχών με καθεστώς αυτοδιοίκησης/αυτονομίας, άρθρα 52-57) ρυθμίζονται τα ζητήματα που σχετίζονται με οικονομικά θέματα.

Το έβδομο κεφάλαιο (διεθνής επίβλεψη και συνεργασία, άρθρα 58-59) αναφέρεται στη δυνατότητα της Κροατίας να μπορεί να υπογράψει διεθνή συμφωνία για την επιτήρηση της εφαρμογής των διατάξεων αυτού του νόμου για τις περιοχές με καθεστώς αυτοδιοίκησης/αυτονομίας.

Το όγδοο κεφάλαιο (νομική προστασία, άρθρα 60-61) αφορά τη δυνατότητα των πολιτών της Δημοκρατίας να διεκδικήσουν τη νομική τους προστασία στο Δικαστήριο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σύμφωνα με τις επίσημες απογραφές του 1981 και 1991, η εθνολογική σύσταση της Κροατίας παρουσιάζει την ακόλουθη εικόνα:

Εθνικές ομάδες	1981	%	1991	%
Κροάτες	3.454.661	71,5	3.708.308	77,9
Σέρβοι	531.502	11,5	580.762	12,2
Γιουγκοσλάβοι	379.058	8,2	104.728	2,2
Μουσουλμάνοι	23.740	0,5	47.603	1,0
Ούγγροι	25.439	0,6	23.802	0,5
Σλοβένοι	25.136	0,6	23.802	0,5
Ιταλοί	11.661	0,3	19.041	0,4
Τσέχοι	15.061	0,3	14.281	0,3
Αλβανοί	6.006	0,1	14.281	0,3
Μαυροβούνιοι	9.818	0,2	9.521	0,2
Αυτονομιστές	8.657	0,2	47.603	1,0
Λοιποί/Άγνωστοι	120.727	6,0	166.614	3,3
Σύνολο	4.611.466	100,0	4.760.346	100,0

Πηγή: G. Seewann, «Die Ethnostruktur der Länder Südosteuropas aufgrund der beiden letzten Volkszählungen im Zeitraum 1977-1992», *Südosteuropa* (Μόναχο, 1/1993), σ. 79· R. Petrović, «The national composition of Yugoslavia's population, 1991», *Yugoslav Survey* (Βελιγράδι, 32/1992), σ. 7.

6. ΣΛΟΒΕΝΙΑ

Το σύνταγμα της Δημοκρατίας της Σλοβενίας ψηφίστηκε στις 21 Δεκεμβρίου 1991 και περιέχει τις ακόλουθες διατάξεις για τις μειονότητες: Με το άρθρο 5 των γενικών διατάξεων του συντάγματος προστατεύονται και εγγυώνται τα δικαιώματα των μελών της ιταλικής και ουγγρικής εθνικής

ομάδας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η συνταγματική πρόβλεψη του συγκεκριμένου άρθρου για την εκδήλωση ενδιαφέροντος εκ μέρους της Σλοβενίας για τους Σλοβένους που ζουν στις γειτονικές χώρες (ανάλογη διάταξη περιέχει και το σύνταγμα της ΠΓΔΜ, άρθρο 49 § 1). Πιο συγκεκριμένη πρόβλεψη για τα μέλη αυτών των δύο μειονοτικών ομάδων της χώρας γίνεται στα άρθρα 64 και 65 του συντάγματος.

Στο άρθρο 64 αναφέρεται συγκεκριμένα: «Στις αυτόχθονες ομάδες της ιταλικής και ουγγρικής μειονότητας και στα μέλη τους παρέχεται το δικαίωμα να χρησιμοποιούν ελεύθερα τα εθνικά τους σύμβολα και να ιδρύουν ενώσεις για τη διαφύλαξη της εθνικής τους ταυτότητας. Σε συμφωνία με το νόμο, αυτές οι ομάδες και τα μέλη τους έχουν τόσο το δικαίωμα της μόρφωσης και της εκπαίδευσης στη γλώσσα τους όσο και της διαμόρφωσης και εξέλιξης της μόρφωσης και της εκπαίδευσής τους. Ο νόμος καθορίζει τις περιοχές όπου ένα σχολικό σύστημα είναι υποχρεωτικό. Στις αυτόχθονες ομάδες της ιταλικής και ουγγρικής μειονότητας και στα μέλη τους παρέχεται το δικαίωμα να αναπτύσσουν τις σχέσεις τους με τα μητροπολιτικά τους έθνη και κράτη. Το κράτος υποστηρίζει υλικά και ηθικά την πραγμάτωση αυτών των δικαιωμάτων. Στις περιοχές που ζουν αυτές οι ομάδες, τα μέλη τους ιδρύουν τους οργανισμούς της αυτοδιοίκησής τους για την πραγμάτωση των δικαιωμάτων τους. Με πρότασή τους μπορεί το κράτος να εξουσιοδοτεί αυτές τις οργανώσεις αυτοδιοίκησης των μειονοτικών ομάδων προκειμένου να εκπληρώνονται συγκεκριμένες υποχρεώσεις του κρατικού τομέα ευθύνης και να παρέχονται τα μέσα για την εκπλήρωση αυτών των υποχρεώσεων. Οι μειονοτικές ομάδες εκπροσωπούνται άμεσα στα αντιπροσωπευτικά όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης και στο κοινοβούλιο. Ο νόμος καθορίζει το καθεστώς και τον τρόπο της πραγμάτωσης των δικαιωμάτων της ιταλικής και ουγγρικής εθνοτικής ομάδας στις περιοχές διαβίωσής τους, τις υποχρεώσεις των οργανισμών αυτοδιοίκησης σχετικά με την πραγμάτωση αυτών των δικαιωμάτων και εκείνα τα δικαιώματα που αντιστοιχούν στα μέλη των εθνοτικών ομάδων εκτός αυτών των περιοχών. Τα δικαιώματα των δύο εθνοτικών ομάδων εγγυώνται ανεξάρτητα από τον αριθμό των μελών τους. Νόμοι και άλλες διατάξεις που αφορούν μόνο την πραγμάτωση των συγκεκριμένων στο σύνταγμα δικαιωμάτων και το καθεστώς των εθνοτικών ομάδων, δεν μπορούν να ψηφίζονται χωρίς την έγκριση των εκπροσώπων των εθνοτικών ομάδων».

Με το άρθρο 65 καθορίζεται ότι η θέση και τα ιδιαίτερα δικαιώματα των Τσιγγάνων (Ρομ) της Σλοβενίας ρυθμίζονται με νόμο.

Σύμφωνα με τις επίσημες απογραφές του 1981 και 1991, η εθνολογική σύσταση της Σλοβενίας παρουσιάζει την ακόλουθη εικόνα:

Εθνικές ομάδες	1981	%	1991	%
Σλοβένοι	1.712.445	90,5	1.718.318	87,6
Κροάτες	55.625	2,9	53.688	2,7
Σέρβοι	42.182	2,2	47.097	2,4
Γιουγκοσλάβοι	26.263	1,4	12.237	0,6
Ούγγροι	9.496	0,5	8.499	0,4
Μουσουλμάνοι	13.425	0,7	26.725	1,4
Ιταλοί	2.187	0,1	3.063	0,1
«Μακεδόνες»	3.288	0,2	4.412	0,2
Αλβανοί	1.985	0,1	3.558	0,2
Μαυροβούνιοι	3.217	0,2	4.233	0,2
Τσιγγάνοι	1.435	0,1	2.282	0,1
Αυτονομιστές	4.018	0,2	5.206	0,5
Λοιποί/Άγνωστοι	16.298	1,8	73.290	3,8
Σύνολο	1.891.864	100,0	1.962.606	100,0

Πηγή: G. Seewann, «Die Ethnostruktur der Länder Südosteuropas aufgrund der beiden letzten Volkszählungen im Zeitraum 1977-1992», *Südosteuropa* (Μόναχο, 1/1993), σ. 81· R. Petrović, «The national composition of Yugoslavia's population, 1991», *Yugoslav Survey* (Βελιγράδι, 32/1992), σ. 9.

Όπως γίνεται άμεσα αντιληπτό και από τον πίνακα των δύο τελευταίων απογραφών του πληθυσμού στη Σλοβενία, οι συνταγματικές διατάξεις της χώρας αφορούν τρεις κατ' ουσία μικρές, αναλογικά με το συνολικό πληθυσμό της χώρας, μειονοτικές ομάδες (δηλ. την ιταλική, την ουγγρική και των Τσιγγάνων (Ρομ)), που σύμφωνα με την απογραφή του 1991 αποτελούν συνολικά το 0,6% του συνολικού πληθυσμού της Σλοβενίας. Μεγάλες εθνικές ομάδες, όπως είναι οι Σέρβοι, οι Κροάτες, οι Μουσουλμάνοι (οι περισσότεροι είναι πρόσφυγες του πολέμου της Βοσνίας) και οι Αλβανοί δεν λαμβάνονται ουσιαστικά υπόψη.

7. ΠΡΩΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Το κοινοβούλιο της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ), που προήλθε από τις πρώτες πολυκομματικές εκλογές του Νοεμβρίου του 1990, ψήφισε στις 17 Νοεμβρίου 1991 το σύνταγμα της ήδη από τις 8 Σεπτεμβρίου 1991 μέσω δημοψηφίσματος ανακηρυγμένης «Δημοκρατίας της Μακεδονίας». Από εθνολογική άποψη η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας παρουσιάζει μια ιδιαιτερότητα ως προς την αντιμετώπιση των μειονοτικών ομάδων που ζουν στην επικράτειά της. Σύμ-

φωνα με τις επίσημες απογραφές του 1981 και του 1991 η ΠΓΔΜ παρουσιάζει την ακόλουθη εικόνα:

Εθνικές ομάδες	1981	%	1991	%
«Μακεδόνες»	1.281.195	67,0	1.314.283	64,6
Αλβανοί	377.726	19,8	427.313	21,0
Τούρκοι	86.691	4,5	97.416	4,8
Τσιγγάνοι	43.223	2,3	55.575	2,7
Σέρβοι	44.613	2,3	44.159	2,2
Λοιποί/Άγνωστοι	78.109	4,1	95.218	4,7
Σύνολο	1.911.557	100,0	2.033.964	100,0

Πηγή: G. Seewann, «Die Ethnostruktur der Länder Südosteuropas aufgrund der beiden letzten Volkszählungen im Zeitraum 1977-1992», *Südosteuropa* (Μόναχο, 1/1993), σ. 79· R. Petrović, «The national composition of Yugoslavia's population, 1991», *Yugoslav Survey* (Βελιγράδι, 32/1992), σ. 8.

Οι πολιτικοί και πνευματικοί ηγέτες των Αλβανών όμως αμφισβητούν έντονα αυτά τα επίσημα στοιχεία και κάνουν λόγο για ένα ποσοστό που κυμαίνεται ανάμεσα στο 35% και 40%. Μάλιστα στην απογραφή του 1991 μεγάλος αριθμός Αλβανών δεν είχε λάβει μέρος διαφωνώντας με τον τρόπο διεξαγωγής της. Από 21 Ιουνίου έως 5 Ιουλίου 1994 διεξήχθη υπό την επίβλεψη και διεθνών παρατηρητών από τις χώρες της ΔΑΣΕ γενική απογραφή πληθυσμού (για ορισμένες περιοχές μάλιστα παρατάθηκε η απογραφή μέχρι τις 10 Ιουλίου 1994). Σύμφωνα με τα πρώτα αποτελέσματα¹¹ αυτής της απογραφής, το κυρίαρχο στοιχείο των «Μακεδόνων» συνιστά το 66,5% ή 1.288.330 άτομα (σε σύνολο 1.936.877 κατοίκων), οι Αλβανοί το 22,9% ή 442.914, οι Τούρκοι το 4% ή 77.252, οι Τσιγγάνοι/Ρομ το 2,3% ή 43.732 και οι Σέρβοι το 2% ή 39.260.

Στις εκλογές (11/25 Νοεμβρίου 1990), το «Κόμμα της Δημοκρατικής Ευημερίας» (PDP) που εκφράζει την αλβανική μειονότητα έλαβε το 21% των ψήφων και εξέλεξε 23 βουλευτές, ενώ επίσης ένα άλλο μειονοτικό κόμμα, το «Κόμμα για την πλήρη χειραφέτηση των Ρομ στη Μακεδονία», έλαβε 0,8% των ψήφων και εξέλεξε ένα βουλευτή.

Στο προοίμιο του συντάγματος της ΠΓΔΜ γίνεται αναφορά μεταξύ των άλλων στο γεγονός ότι «...η Μακεδονία είναι ένα εθνικό κράτος που στηρίζεται στο μακεδονικό λαό, και στα πλαίσια του οποίου προβλέπεται πλήρης ισότητα στους πολίτες και σταθερή συνύπαρξη με το μακεδονικό λαό για τους

11. Macedonian Information Center, *News* (Skopje), 15.11.1994.

Αλβανούς, τους Τούρκους, τους Βλάχους, τους Ρομ και τις άλλες εθνότητες που ζουν στη Δημοκρατία της Μακεδονίας, προσηλωμένη... στην παροχή ειρήνης και κοινής στέγης για το μακεδονικό λαό μαζί με τις άλλες εθνότητες που ζουν στη Δημοκρατία της Μακεδονίας...». Είναι χαρακτηριστικό ότι, ενώ οι Σέρβοι αποτελούν την τέταρτη σε μέγεθος μειονοτική ομάδα με βάση τα επίσημα στοιχεία των απογραφών, δεν αναφέρονται ονομαστικά στο προοίμιο του συντάγματος. Αντίθετα, ενώ οι Βλάχοι δεν καταχωρούνται στις απογραφές ονομαστικά, αναφέρονται εντούτοις ως ιδιαίτερη εθνική ομάδα στο προοίμιο του συντάγματος. (Το ίδιο συμβαίνει και στην εκπροσώπηση του συμβουλίου για τις σχέσεις μεταξύ των εθνοτήτων που προβλέπει το άρθρο 78).

Για τα συλλογικά δικαιώματα των εθνοτήτων στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας είναι αφιερωμένο ολόκληρο το άρθρο 48. Συγκεκριμένα, οι διατάξεις είναι οι ακόλουθες: «Τα μέλη των εθνοτήτων έχουν το δικαίωμα να εκφράζονται ελεύθερα, να καλλιεργούν και να αναπτύσσουν την ταυτότητά τους και τα εθνικά τους χαρακτηριστικά. Η Δημοκρατία εγγυάται την προστασία της εθνικής, πολιτιστικής, γλωσσικής και θρησκευτικής ταυτότητας των εθνοτήτων. Τα μέλη των εθνοτήτων έχουν το δικαίωμα να ιδρύουν οργανισμούς για τον πολιτισμό και την τέχνη, καθώς επίσης επιστημονικές και άλλες ενώσεις για την έκφραση, την καλλιέργεια και την ανάπτυξη της ταυτότητάς τους. Τα μέλη των εθνοτήτων έχουν το δικαίωμα να διδάσκονται στη γλώσσα τους στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση όπως αυτό καθορίζεται με νόμο. Στα σχολεία που διδάσκεται η γλώσσα μιας εθνότητας, διδάσκεται επίσης και η μακεδονική γλώσσα».

Με το άρθρο 7 προβλέπεται στις περιπτώσεις εκείνες που σε τοπικό επίπεδο η πλειοψηφία των κατοίκων ανήκει σε μια εθνότητα να χρησιμοποιείται επίσημα παράλληλα με την κυρίαρχη γλώσσα και η γλώσσα της εθνότητας μέσα από τρόπο που καθορίζεται με νόμο. Αναφορές σχετικές με την προστασία της εθνικής ταυτότητας καθώς επίσης και των αστικών, πολιτικών και θρησκευτικών ελευθεριών των πολιτών γίνονται μεταξύ των άλλων στα άρθρα 8, 9, 16, 19 και 20.

Το άρθρο 78 καθορίζει ότι «το Κοινοβούλιο καθιερώνει ένα συμβούλιο για τις σχέσεις μεταξύ των εθνοτήτων. Το συμβούλιο περιλαμβάνει τον πρόεδρο του κοινοβουλίου, δύο μέλη από τις τάξεις των Μακεδόνων, των Αλβανών, των Τούρκων, των Βλάχων και των Ρομ καθώς επίσης και δύο μέλη από τις τάξεις των άλλων εθνοτήτων που ζουν στη Μακεδονία...». Οι αποφάσεις του δεν είναι δεσμευτικές, αλλά το κοινοβούλιο υποχρεούται να λαμβάνει υπόψη τις υποδείξεις και προτάσεις του για την επίλυση των προβλημάτων στις σχέσεις μεταξύ των διαφόρων εθνοτήτων.

Οι αρχές της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας θεωρούν ότι το σύνταγμα της χώρας ανταποκρίνεται απόλυτα στις γενικές αρχές του Διεθνούς Δικαίου και στο πνεύμα των διεθνών κειμένων περί προστασίας των ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων των διαφόρων μειονοτικών ομάδων που ζουν στην επικράτειά της. Οι κατηγορίες ωστόσο που απευθύνονται εκ μέρους των μειονοτικών ομάδων αυτής της Δημοκρατίας εναντίον της πολιτικής που εφαρμόζεται από τις κρατικές αρχές της σε βάρος τους είναι καθημερινές και σε μόνιμη βάση.

Όπως και το σύνταγμα της Σλοβενίας, ομοίως και ο συνταγματικός χάρτης της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας περιέχει ειδική διάταξη στο άρθρο 49 § 1 για τη «φροντίδα εκ μέρους της Δημοκρατίας αναφορικά με το καθεστώς και τα δικαιώματα όλων εκείνων των προσώπων που ανήκουν στο μακεδονικό λαό στις γειτονικές χώρες, βοηθώντας τα στην πολιτιστική τους εξέλιξη και ενισχύοντας τους δεσμούς μαζί τους». Στις 6 Ιανουαρίου 1992 το κοινοβούλιο των Σκοπίων προχώρησε στην ψήφιση προσθήκης-τροποποίησης αυτής της διάταξης με το εξής περιεχόμενο: «Κατά την άσκηση αυτού του ενδιαφέροντος η Δημοκρατία δεν θα επεμβαίνει στα κυριαρχικά δικαιώματα των άλλων κρατών ή στις εσωτερικές τους υποθέσεις».

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

1. ΑΠΟΓΡΑΦΕΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Από τις βαλκανικές χώρες που εξετάστηκαν, μπορούμε να διακρίνουμε τρεις κατηγορίες χωρών σχετικά με την αναλογία μεταξύ του κυρίαρχου εθνικού στοιχείου και των μειονοτήτων. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν τρεις χώρες που κατά σύμπτωση προέρχονται από τη διάλυση της μεταπολεμικής Γιουγκοσλαβίας και έχουν να παρουσιάσουν σε συνολικό επίπεδο ισχυρά μειονοτικά στοιχεία σε σχέση με το κυρίαρχο εθνικό στοιχείο κάθε χώρας. Συγκεκριμένα, στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας το κυρίαρχο εθνικό στοιχείο των «Μακεδόνων» με βάση τις απογραφές του 1981 και 1991 είναι μόλις 67% και 64,6% αντίστοιχα. Αντίθετα τα μειονοτικά στοιχεία παρουσιάζουν μια αυξητική τάση συνιστώντας το 33% και 35,4% κατά τις απογραφές του 1981 και 1991 αντίστοιχα¹².

12. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της απογραφής του 1994 δεν προκύπτει ουσιαστική διαφορά, αφού οι διάφορες μειονοτικές ομάδες της ΠΓΔΜ συνιστούν το 33,5% του συνολικού της πληθυσμού.

Η περίπτωση της λεγόμενης «νέας» Γιουγκοσλαβίας¹³ παρουσιάζει αρκετές ιδιαιτερότητες μετά την έναρξη της Γιουγκοσλαβικής κρίσης και τη διάσπασή της ως προς την αναλογία μεταξύ του κυρίαρχου σλαβικού στοιχείου (Σέρβων και Μαυροβούνιων) και των υπολοίπων μειονοτικών σλαβικών και μη ομάδων. Κατά προσέγγιση θα μπορούσε να σημειωθεί ότι στη νέα Γιουγκοσλαβία οι Σέρβοι με τους Μαυροβούνιους συνιστούν περίπου το 69%, ενώ οι υπόλοιπες μειονοτικές ομάδες αποτελούν περίπου το 32% ενός συνολικού πληθυσμού 10 εκατ. κατοίκων.

Στην Κροατία επίσης παρουσιάζεται εξίσου χαμηλό το ποσοστό του κυρίαρχου στοιχείου των Κροατών. Με βάση τις απογραφές του 1981 και 1991, οι Κροάτες ήταν το 71,5% και το 77,9% αντίστοιχα. Αντίθετα οι μειονότητες αποτελούσαν το 28,5% το 1981 και το 22,1% το 1991.

Στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν η Ρουμανία, η Βουλγαρία και η Σλοβενία, όπου το συνολικό ποσοστό των μειονοτήτων κυμαίνεται μεταξύ του 10% και 15%. Στη Ρουμανία, με βάση τις απογραφές του 1977 και του 1992, οι Ρουμάνοι αποτελούν το 88,1% και 89,4% του συνολικού πληθυσμού, ενώ οι μειονότητες κυμαίνονται μεταξύ του 11,9% το 1977 και 10,6% το 1992. Σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία για την τελευταία απογραφή στη Βουλγαρία, οι Βούλγαροι αποτελούν το 85,67% του πληθυσμού, ενώ οι μειονοτικές ομάδες το 14,33%. Για τη Σλοβενία, τα ποσοστά των Σλοβένων στις απογραφές του 1981 και 1991 ήταν 90,5% και 87,6% αντίστοιχα, ενώ οι μειονοτικές ομάδες στη χώρα αποτελούσαν το 9,5% και το 12,4% αντίστοιχα.

Στην τρίτη κατηγορία ανήκει η Αλβανία. Η Αλβανία παρουσιάζει με βάση τα επίσημα στοιχεία την υψηλότερη εθνική ομοιογένεια σε σχέση με τις υπόλοιπες υπό εξέταση βαλκανικές χώρες. Με βάση τις απογραφές του 1979 και 1989, το αλβανικό στοιχείο ήταν 97,2% και 97,9% αντίστοιχα. Αντίθετα, οι μειονότητες στην Αλβανία αποτελούν το 2,8% και 2,1% του πληθυσμού αντίστοιχα.

2. ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΕΣ

Από τα συντάγματα των χωρών που εξετάστηκαν προκύπτει ότι η ορολογία που χρησιμοποιείται αναφορικά με τις μειονότητες και το κράτος έχει να κάνει περισσότερο αν το κράτος προϋπήρχε των αλλαγών ή προέκυψε μετά τις επαναστατικές μεταβολές στην Α. Ευρώπη. Συγκεκριμένα, οι λεγόμενες «παλαιές» χώρες, όπως η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Αλβανία, αναφέρο-

13. M. Spasovski, «Territorial Distribution of Nations and National Minorities in FR Yugoslavia», *Yugoslav Survey* (Βελιγράδι, 35/1994), σ. 33-60.

νται σε κυρίαρχα εθνικά κράτη —ενώ μόνο η Ρουμανία και η Αλβανία εν μέρει κάνουν λόγο για εθνικές μειονότητες στο έδαφός τους. Ιδιαίτερα μάλιστα το βουλγαρικό σύνταγμα αποφεύγει επιμελώς τη χρησιμοποίηση του όρου μειονότητα με ή χωρίς επιθετικό προσδιορισμό και κάνει απλώς λόγο με αρνητική διατύπωση για όλους εκείνους των οποίων η μητρική γλώσσα δεν είναι η βουλγαρική και για εθνική αυτοσυνείδηση.

Από τις χώρες που προέκυψαν από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, μόνο η Σλοβενία και η Ο.Δ. της Γιουγκοσλαβίας αποφεύγουν να χαρακτηρισθούν ως εθνικό κράτος, ενώ ποικίλλει ο χαρακτηρισμός των διαφόρων μειονοτικών ομάδων που ζουν στην επικράτειά τους. Στο κροατικό σύνταγμα γίνεται λόγος για έθνη και μειονότητες (*nations & minorities*), στο «χάρτη των δικαιωμάτων για τα δικαιώματα των Σέρβων και των άλλων εθνοτήτων» χρησιμοποιείται ο όρος *nationality* και τέλος στο «συνταγματικό νόμο για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ελευθερίες και τα δικαιώματα των εθνικών και εθνοτικών κοινοτήτων ή μειονοτήτων» χρησιμοποιούνται εναλλάξ σε συνδυασμούς οι όροι εθνικές και εθνοτικές κοινότητες ή μειονότητες (*national & ethnic communities or minorities*), ή αντίστροφα εθνοτικές ή εθνικές κοινότητες ή μειονότητες ή τέλος εθνικές ομάδες ή μειονότητες (*ethnic or national groups or minorities*).

Στο σύνταγμα της Σλοβενίας υπάρχει η ιδιαιτερότητα της χρησιμοποίησης του όρου αυτόχθονες εθνικές ομάδες (*autochthone Volksgruppen*) με συγκεκριμένη αναφορά στους Ιταλούς και τους Ούγγρους της χώρας. Αντίθετα για τους Τσιγγάνους (Ρομ) χρησιμοποιείται ο όρος κοινότητα (*Gemeinschaft*).

Το σύνταγμα της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας κάνει λόγο ήδη στο προοίμιό του για το εθνικό κράτος των «Μακεδόνων» και προσφέρει τον όρο εθνότητες (*nationalities*) για τις μειονότητες που ζουν σ' αυτή τη Δημοκρατία.

3. ΕΠΙΣΗΜΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ, ΣΤΙΣ ΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Κάθε χώρα δεν παραλείπει μέσω του συνταγματικού της χάρτη να ορίζει ρητά τη χρήση της γλώσσας της κυρίαρχης εθνικής ομάδας ως επίσημης γλώσσας στα πλαίσια της κρατικής της νομιμότητας. Ανάλογα με τη χώρα υπάρχουν και κάποιες εναλλακτικές δυνατότητες στη χρήση των μειονοτικών γλωσσών στη διοίκηση και τα δικαστήρια. Η περίπτωση της χρησιμοποίησης μιας μειονοτικής γλώσσας στη διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση, ύστερα από έκδοση σχετικού νόμου, προβλέπεται μόνο από τα συντάγματα της Ο.Δ. της Γιουγκοσλαβίας (άρθρο 15), της Κροατίας (άρθρο 12) και της ΠΓΔΜ (άρθρο 7). Ειδικά δε στο σύνταγμα της Σλοβενίας ορίζεται ρητά στο άρθρο 12

ότι επίσημες γλώσσες είναι η ιταλική και η ουγγρική στις περιοχές των κοινοτήτων που ζουν αυτές οι εθνικές ομάδες. Η Κροατία επίσης ρυθμίζει λεπτομερώς αυτή τη δυνατότητα στο «συνταγματικό νόμο για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ελευθερίες και τα δικαιώματα των εθνικών και εθνοτικών κοινοτήτων ή μειονοτήτων». Η περίπτωση της χρησιμοποίησης μιας μειονοτικής γλώσσας προς διευκόλυνση εκείνων που δεν καταλαβαίνουν την επίσημη γλώσσα της χώρας στις νομικές και δικαστικές υποθέσεις καθορίζεται ρητά μόνο στα συντάγματα της Σλοβενίας (άρθρα 20 § 2 και 31 § 3), της Ρουμανίας (άρθρα 23 § 5 και 127 § 2) και της Ο. Δ. της Γιουγκοσλαβίας (άρθρο 49).

4. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

Σε όλα τα συντάγματα των βαλκανικών χωρών προβλέπεται η δυνατότητα της διδασκαλίας και της εκμάθησης των γλωσσών των μειονοτικών ομάδων, όπου στις περισσότερες όμως των περιπτώσεων οι λεπτομέρειες καθορίζονται με την έκδοση σχετικού νόμου. Μόνο το βουλγαρικό σύνταγμα περιέχει στο άρθρο 36 § 2 μια διατύπωση αυτού του δικαιώματος για εκείνους τους πολίτες με μη μητρική γλώσσα τη βουλγαρική, όπου κάνει λόγο για τη δυνατότητα, παράλληλα με την υποχρεωτική εκμάθηση της βουλγαρικής γλώσσας, της εκμάθησης και της χρησιμοποίησης της ιδιαίτερής τους γλώσσας. Η Κροατία στα άρθρα 5-17 του «συνταγματικού νόμου για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ελευθερίες και τα δικαιώματα των εθνικών και εθνοτικών κοινοτήτων ή μειονοτήτων» ρυθμίζει λεπτομερώς το ζήτημα των μειονοτικών γλωσσών στην εκπαίδευση. Στην ΠΓΔΜ, το δικαίωμα διδασκαλίας και εκμάθησης μειονοτικών γλωσσών περιορίζεται στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση (άρθρο 48). Τέλος στην Ο.Δ. της Γιουγκοσλαβίας παρέχεται επιπλέον η δυνατότητα της κατοχής και χρήσης ΜΜΕ για τις μειονοτικές ομάδες με τη χρησιμοποίηση των γλωσσών τους (άρθρο 46).

5. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΩΝ

Όλα τα συντάγματα των βαλκανικών χωρών αναφέρονται θετικά στην πολιτιστική προστασία των μειονοτικών ομάδων που ζουν στην επικράτειά τους. Αυτό δηλώνεται, είτε μέσα από γενικές γραμμές και διακηρύξεις, όπως είναι οι περιπτώσεις του προσωρινού συνταγματικού νόμου της Αλβανίας (άρθρο 26), των συνταγμάτων της Βουλγαρίας (άρθρο 54 § 1), της Ρουμανίας (άρθρο 6) και εν μέρει της ΠΓΔΜ (άρθρο 48), είτε μέσα από πιο εξειδικευμένες διατάξεις, όπως είναι οι περιπτώσεις των συνταγμάτων της Κροα-

τίας (άρθρο 15) και άρθρα 5-17 του «συνταγματικού νόμου για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ελευθερίες και τα δικαιώματα των εθνικών και εθνοτικών κοινοτήτων ή μειονοτήτων», της Ο.Δ. της Γιουγκοσλαβίας (άρθρα 11 και 47) και εν μέρει της Σλοβενίας (άρθρα 5 και 64). Το ζήτημα της πολιτιστικής προστασίας των μειονοτήτων αποτελεί ουσιαστικά το σημείο εκείνο στο οποίο οι αποκλίσεις ανάμεσα στα εξεταζόμενα συντάγματα είναι μηδαμινές.

6. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗ

Μόνο τα συντάγματα της Ρουμανίας (άρθρο 59 § 2), της Σλοβενίας (άρθρο 64) και «ο συνταγματικός νόμος της Κροατίας για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ελευθερίες και τα δικαιώματα των εθνικών και εθνοτικών κοινοτήτων ή μειονοτήτων» (άρθρα 18-20) αναφέρονται άμεσα και λεπτομερώς στη δυνατότητα πολιτικής εκπροσώπησης των μειονοτήτων σε επίπεδο κοινοβουλίου και τοπικής αυτοδιοίκησης. Επίσης το άρθρο 26 του προσωρινού συνταγματικού νόμου της Αλβανίας κάνει έμμεση αναφορά στη δυνατότητα πολιτικής εκπροσώπησης μειονοτικών ομάδων.

7. ΙΔΡΥΣΗ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ-ΕΝΩΣΕΩΝ

Όλα τα συντάγματα των βαλκανικών χωρών —διαφέρουν στη διατύπωση της άμεσης ή έμμεσης αναφοράς και ρύθμισης— προσδιορίζουν τη δυνατότητα για την ίδρυση διάφορων συλλόγων και ενώσεων, περισσότερο σχετιζομένων με εκπαιδευτικά και πολιτιστικά θέματα. Μάλιστα στις περιπτώσεις της Ο.Δ. της Γιουγκοσλαβίας (άρθρο 48, όπου επιπλέον προωθεί και τη δυνατότητα να έρχονται αυτές οι ενώσεις σε επαφή με ομοεθνείς τους στο εξωτερικό μέσα από μη-κυβερνητικές οργανώσεις) και της Σλοβενίας (άρθρο 64 που αφορά μόνο τα μέλη της ουγγρικής και ιταλικής κοινότητας) υπάρχει και η υποχρέωση του κράτους στην ενίσχυση αυτών των προσπαθειών για την έκφραση των μειονοτήτων μέσα από τέτοιου είδους συλλόγους. Το άρθρο 48 της ΠΓΔΜ προβλέπει τη δυνατότητα ίδρυσης οργανώσεων για τον πολιτισμό και την τέχνη καθώς επίσης και την ίδρυση επιστημονικών και άλλων ενώσεων για την έκφραση, την καλλιέργεια και την ανάπτυξη της ταυτότητας των μειονοτικών ομάδων.

8. ΙΣΟΤΗΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΕ ΕΘΝΙΚΗ ΒΑΣΗ / ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΣΕ ΑΤΟΜΙΚΟ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Αναφορικά με την πρώτη κατηγορία της απαγόρευσης διακρίσεων σε ατομικό επίπεδο, έχουμε να κάνουμε με μια γενική διάταξη βασικών ανθρω-

πίνων δικαιωμάτων που δεν συνιστά τίποτε περισσότερο από το γεγονός ότι κάθε μεμονωμένο άτομο που ανήκει σε μια μειονότητα θα αντιμετωπίζεται εξίσου καλά ή άσχημα όπως και οι υπόλοιποι πολίτες της χώρας και εμπεριέχεται κατά το μάλλον ή ήττον (εξαρτάται πάντοτε από τη διατύπωση του σχετικού κειμένου) σε όλα τα εξεταζόμενα συντάγματα, συνταγματικούς νόμους και νόμους περί μειονοτήτων. Αντίθετα, η δεύτερη κατηγορία της απαγόρευσης διακρίσεων σε συλλογικό επίπεδο, απαγορεύει στο κράτος την άσχημη μεταχείριση μιας μειονότητας ως μιας ομάδας προσώπων. Στην περίπτωση αυτή διαφαίνεται να υπάρχει μόνο η εξαίρεση του συντάγματος της Βουλγαρίας, όπου δεν προσφέρει στις μειονοτικές ομάδες συλλογικά δικαιώματα.